

Prof. dr hab. Roman Kisiel Olsztyn 14.07.2023 r.
Wydział Nauk Ekonomicznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

O C E N A
dorobku dr hab. Renaty Grochowskiej

w związku z wnioskiem o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse

1. Podstawa opracowania recenzji

Podstawą sporządzonej oceny jest pismo prof. UPP dr hab. Karoliny Pawlak, Przewodniczącej Rady Naukowej Dyscypliny Ekonomia i Finanse Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu z dnia 19 maja 2023 r., wraz z załączoną dokumentacją do wniosku o wszczęcie postępowania habilitacyjnego dr hab. Renacie Grochowskiej w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie ekonomia i finanse.

Podstawą prawną recenzji są przepisy określające warunki przeprowadzenia postępowania habilitacyjnego, w tym: Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Szczegółowy tryb postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego, zasad ustalania wysokości opłaty za postępowanie w sprawie nadania doktora habilitowanego i zwalniania z tej opłaty oraz sposobu wyznaczania członków komisji habilitacyjnej na Uniwersytecie Przyrodniczym w Poznaniu, stanowiącego załącznik do Uchwały Senatu Uniwersytetu Przyrodniczego w Poznaniu nr 112/2022 z dnia 22 czerwca 2022 r.

Podstawą merytoryczną oceny jest załączona dokumentacja dotycząca dorobku Habilitantki, w tym:

1. Dane wnioskodawcy.
2. Kopia dokumentu potwierdzającego posiadanie stopnia doktora.
3. Autoreferat przedstawiający opis kariery zawodowej oraz istotnej aktywności naukowej.
4. Wykaz osiągnięć naukowych stanowiących znaczny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse.
 - 4a. Oświadczenia o współautorstwie publikacji.
5. Kopia wniosku o przeprowadzenie postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego w dyscyplinie ekonomia i finanse wraz z załącznikami, zapisane na elektronicznym nośniku danych.

6. Publikacje wchodzące w skład cyklu artykułów naukowych będącego podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

Załączona dokumentacja była wystarczająca do przygotowania recenzji o dorobku dr hab. Renaty Grochowskiej.

2. Podstawowe informacje o Kandydatce

Dr hab. Renata Grochowska stopień doktora nauk rolniczych uzyskała w Instytucie Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu k. Warszawy w 1994 r. na podstawie obrony rozprawy pt. *Analiza zależności między żernością i wybranymi wskaźnikami biochemicznymi we krwi a niektórymi cechami produkcyjnymi bydła mlecznego*". Kandydatka posiada również stopień doktora habilitowanego nauk rolniczych, który nadano uchwałą z dn. 03.06.2003 r. Rady Naukowej Instytutu Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu k. Warszawy, tytuł rozprawy habilitacyjnej: *Hormon wzrostu jako potencjalny marker zmienności genetycznej cech użytkowych bydła*.

Kandydatka od 01.04.2011 r. do chwili obecnej pracuje w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej - Państwowy Instytut Badawczy w Warszawie na stanowisku profesora tej jednostki. W latach 2007-2011 była również pracownikiem Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. J. Tischnera w Krakowie, gdzie była zatrudniona na stanowisku profesora nadzwyczajnego. W latach 1986-2003 zajmowała natomiast kolejne stanowiska – do adiunkta włącznie - w Instytucie Genetyki i Hodowli Zwierząt Polskiej Akademii Nauk, Jastrzębiec k. Warszawy.

3. Osiągnięcia, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Zgodnie z art. 219 ust. 1 stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

- 1) posiada stopień doktora;
- 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:
 - a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub
 - b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub
 - c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;
- 3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

W artykule tym w ust. 2 wskazuje się również, że osiągnięcie, o którym mowa w ust. 1 pkt 2, może stanowić część pracy zbiorowej, jeżeli opracowanie wydzielonego zagadnienia jest indywidualnym wkładem osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego.

Za osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy, Kandydatka wskazała cykl artykułów naukowych, zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2b Ustawy zatytułowany „**Wspólna Polityka Rolna – mechanizmy kształtowania i finansowania w procesie integracji europejskiej**”.

Cykl obejmuje siedem artykułów naukowych (dwa samodzielne i 5 współautorskich), w tym dwa artykuły opublikowane w czasopismach z listy JCR (*Journal Citation Reports*), a także trzy opublikowane w czasopismach w roku publikacji znajdujących się na liście B MNiSW.

Na cykl publikacji składają się następujące pozycje:

1. Grochowska, R. i Kosior, K. (2015). Constraints in the process of paradigm change in the EU agricultural development. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 14(1), 29–36, <https://aspe.sggw.edu.pl/article/view/458/424> (lista B, 15 pkt).
2. Grochowska, R. i Kosior, K. (2016). EU budget negotiations in the shadow of the juste retour rule (także w jęz. polskim: Negocjacje budżetowe Unii Europejskiej w cieniu zasady juste retour). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej/Problems of Agricultural Economics*, 349(4), 3–22, <https://doi.org/10.5604/00441600.1225661> (lista B, 15 pkt).
3. Grochowska, R. i Kiryluk-Dryjska, E. (2016). Przewidywanie potencjalnych rozwiązań dla wieloletnich ram finansowych UE po 2020 roku przy wykorzystaniu teorii gier. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie. Problemy Rolnictwa Światowego*, 16(2), 76–84, <http://dx.doi.org/10.22004/ag.econ.244325> (lista B, 13 pkt).
4. Grochowska, R. (2017). Preferencje państw członkowskich wobec budżetu unijnego nowej Europy. *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, 488, *Finanse*, 48–58, <https://doi.org/10.15611/pn.2017.488.04> (lista B, 10 pkt).
5. Grochowska, R. (2017). Food security in political discourse of the Common Agricultural Policy. *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia*, 16(1), 25–32, <https://doi.org/10.22630/ASPE.2017.16.1.03> (lista B, 15 pkt).
6. Grochowska, R., Pawłowska, A. i Skarżyńska, A. (2021). Searching for more balanced distribution of direct payments among agricultural farms in the CAP post-2020. *Agricultural Economics – Czech*, 67(5), 181–188, <https://doi.org/10.17221/417/2020-AGRICECON> (MEiN 70 pkt, IF w 2021 r. = 2,567).
7. Pawłowska, A. i Grochowska, R. (2021). „Green” transformation of the Common Agricultural Policy and its impact on farm income disparities. *Energies*, 14(24), 8242, <https://doi.org/10.3390/en14248242> (MEiN 140 pkt, IF w 2021 r. = 3,252).

4. Publikacje naukowe Habilitantki i informacje naukometryczne

Sumaryczny Impact Factor (IF) publikacji naukowych (w okresie 2000–2022) wynosi wg listy JCR 8,489, a uwzględniając współautorstwo publikacji (średni udział w trzech publikacjach 50%) 4,245. Jest to relatywnie niski wskaźnik, a jednocześnie są to *de facto*

2 publikacje, które się ukazały, bowiem jedna z nich w dniu składania wniosku była przyjęta do druku. Na dzień sporządzania recenzji publikacja ukazała się pod nr DOI: <https://doi.org/10.2478/aoas-2022-0091>.

Informacje dotyczące publikacji naukowych Kandydatki odnoszą do tych, które są efektem rozwoju problematyki Wspólnej Polityki Rolnej, a zatem okresu po 2000 r. Dorobek publikacyjny Habilitantki obejmuje 75 prac naukowych (w tym 38 artykułów, 12 monografii, 13 rozdziałów w monografii) oraz 5 redakcji monografii naukowych. W dorobku Kandydatki 21 artykułów oraz 7 monografii ukazało się w języku angielskim, co jest relatywnie wysokim wskaźnikiem upowszechniania wyników badań w języku obcym.

Specyfika realizacji badań związana z jednej strony z rolą jaką pełniły jednostki, w których była zatrudniona Habilitantka, a także ich realizacja w ramach projektów zespołowych powoduje, że w dorobku naukowym Kandydatki 60% publikacji powstało we współautorstwie, w tym 40% w przypadku artykułów naukowych.

Wśród prac, 4 artykuły opublikowano w czasopismach indeksowanych w *Web of Science*, przy czym 3 z nich posiadają Impact Factor (Energies, Agricultural Economics – Czech i Annals of Animal Science). Wśród publikacji Kandydatki warto wskazać na 4 artykuły, które ukazały się w czasopismach z maksymalną liczbą punktów (15) dla czasopism ekonomicznych z listy B. Są to artykuły z czasopism: *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* oraz *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia SGGW*. Publikacje Habilitantki ukazywały się również w takich czasopismach jak: *Wiadomości Statystyczne*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, *Zeszyty Naukowe SGGW Problemy Rolnictwa Światowego*, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu*, *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*, *Studia Europejskie*, *Więś i Rolnictwo*, *Wspólnoty Europejskie* oraz w branżowym czasopiśmie *Przemysł Spożywczy*. Niestety należy zauważyć, że artykuły naukowe były głównie publikowane w czasopismach o zasięgu krajowym, zdecydowanie niewiele jest artykułów w czasopismach zagranicznych.

Monografie oraz rozdziały w monografiach wydawane były głównie przez wydawnictwa IERiGŻ PIB, pozostałe ukazały się w wydawnictwach polskich uczelni, takich jak: Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie czy Instytut Ochrony Środowiska. Habilitantka jest także autorem lub współautorem 12 innych publikacji naukowych, z których 6 ukazało się w języku angielskim.

W publikacjach, które były przygotowywane we współautorstwie Kandydatka określiła swój udział w sposób merytoryczny oraz procentowy. W przypadku publikacji składających się na cykl stanowiący główne osiągnięcie, które były publikacjami współautorskimi Habilitantka określiła swój wkład merytoryczny jako koncentrujący się głównie wokół: przygotowania koncepcji badania (artykuł 1, 2, 3, 6, 7), określenia hipotez badawczych i celu pracy (artykuł 1, 2, 3, 6, 7), przygotowania wstępu (artykuły 3, 6, 7), przeprowadzenia przeglądu literatury (artykuł 6 i 7), analizy zgromadzonych informacji dotyczących problemów podejmowanych w poszczególnych artykułach (artykuł 1, 2, 3, 6, 7), dyskusji (artykuł 3, 6, 7), opracowania wniosków (działanie dzielone w artykule 1, 2, 3, 6, 7) oraz przygotowaniu i korekty tekstu (działanie dzielone w artykule 1, 2, 3, 6, 7). Można zatem stwierdzić, że Kandydatka brała udział we wszystkich, choć z różną intensywnością, kluczowych etapach przygotowania i przeprowadzenia procesu badawczego. We wszystkich współautorskich publikacjach, jak wskazała Habilitantka była odpowiedzialna za kontakt z redakcją czasopisma.

W przypadku pozostałych publikacji we współautorstwie Kandydatka przygotowywała wyodrębnione merytorycznie części monografii, rozdziałów monografii, czy też uczestniczyła w pracach redakcyjnych nad monografiami. Uwzględniając zakres realizowanych prac oraz liczbę współautorów można wskazać, że w zdecydowanej większości udział Habilitantki w pracach zespołowych był zasadniczo proporcjonalny do liczby współautorów. Od strony merytorycznej odpowiadała za zakres merytoryczny publikacji, który zapewne był adekwatny do roli jaką pełniła w zespole badawczym.

W przypadku pozostałych artykułów naukowych przygotowywanych we współautorstwie Habilitantka odpowiadała praktycznie za wszystkie etapy prac nad publikacją, od koncepcji artykułu i metodyki badań, poprzez studia literaturowe, przeprowadzenie badań, opracowywanie wyników oraz ich dyskusję, na pracy nad tekstem kończącej. Można zatem potwierdzić, że w publikacjach tych brała udział we wszystkich kluczowych etapach ich przygotowywania. Wśród artykułów tych w 67% była pierwszym autorem, a zatem można wskazać na wiodącą rolę w ich powstawaniu, chociaż uwzględniając udział procentowy rola Kandydatki w ich przygotowywaniu była nieznacznie wyżej oceniona niż pozostałych współautorów.

Od strony formalnej Kandydatka potwierdziła wskazany udział procentowy i merytorycznych współautorów publikacji zamieszczając stosowne oświadczenia.

Zgodnie z informacjami z bazy Google Scholar, liczba cytowań publikacji Habilitantki wyniosła 240 (bez autocytowań 218), dotyczyły one 46 publikacji, indeks Hirscha = 8. Z kolei w bazie Web of Science Core Collection liczba cytowań wyniosła 44 (bez autocytowań 42), liczba cytowanych publikacji 22, indeks Hirscha = 2. W bazie Scopus liczba cytowań wyniosła 32 (bez autocytowań 31), liczba cytowanych publikacji 14, indeks Hirscha = 3. Ponadto w bazie BazEcon publikacje Kandydatki były cytowane 25 razy (bez autocytowań 24), liczba cytowanych publikacji 17, indeks Hirscha = 2.

Na podstawie ww. informacji dotyczących rozpoznawalności dorobku naukowego Kandydatki ujętego w formie publikacji naukowych można stwierdzić, że jest to poziom umiarkowany. Dodatkowo należałoby wskazać, czy sumaryczny IF za lata 2000-2022 obejmuje wyłącznie dorobek naukowy wykazywany w aktualnym postępowaniu, bowiem w wykazie publikacyjnym najstarsza pozycja ukazała się w 2002 r., a publikacje składające się na cykl artykułów ukazały się w 2021 r.

Suma punktów przyznawanych publikacjom Habilitantki zgodnie z zasadami MNiSW/MEiN wynosi 1428, a uwzględniając współautorstwo publikacji 733,4. Należy jednocześnie wskazać, iż jest to liczba punktów odnosząca się do dorobku budowanego przez Kandydatkę przez ponad 20 lat.

5. Ewolucja zainteresowań naukowych Habilitantki

Badania naukowe podejmowane przez Kandydatkę sukcesywnie ewoluowały od tej pierwszej grupy nauk rolniczych, w kierunku ekonomiki rolnictwa i polityki rolnej. Co było efektem nie tylko zdobywanego doświadczenia, ale także aktywności w postaci pracy w różnych jednostkach i zespołach badawczych. Aktywność naukową i zawodową Kandydatki, co prawda można uporządkować w trzech etapach, jednak ze względu na fakt, iż ubiega się Ona

o nadanie kolejnego stopnia doktora habilitowanego, w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie ekonomia i finanse – pominię w ocenie pierwszy etap Jej rozwoju, a mianowicie – prace naukowo-badawcze w zakresie doskonalenia cech użytkowych bydła prowadzone w latach 1986–2003 będące podstawą nadania stopnia doktora habilitowanego nauk rolniczych. Związane zatem merytorycznie będą kolejne okresy odnoszące się do:

1. Prac dotyczących funkcjonowania polityk unijnych, w szczególności Wspólnej Polityki Rolnej, w kontekście uwarunkowań wewnątrzunijnych i międzynarodowych, realizowane w latach 2000–2010.
2. Prac naukowo-badawczych w zakresie kierunków rozwoju sektora rolno-spożywczego oraz polityk unijnych, w szczególności Wspólnej Polityki Rolnej i Polityki Spójności, prowadzone od 2011 r.

Na podstawie przedstawionych informacji można stwierdzić, że znaczącym w rozwoju kierunków badań Kandydatki była m.in. praca w Urzędzie Komitetu Integracji Europejskiej (UKIE) na stanowisku radcy ministra, włączenie w prowadzone tam prace dotyczące negocjacji akcesyjnych Polski do Unii Europejskiej w obszarze rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich, odbycie stażu w Dyrekcji Generalnej „Rolnictwo i Rozwój Obszarów Wiejskich” w Komisji Europejskiej w Brukseli oraz pełnienie roli eksperta narodowego w Sekcji Mleka i Produktów Mlecznych. Na dalszych etapach rozwoju Habilitantka kontynuowała prace związane z aspektami ekonomiczno-społecznymi kolejnej reformy Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) oraz uwarunkowaniami finansowania tej polityki.

Z pewnością Kandydatka miała szerokie możliwości nie tylko weryfikacji diagnozowanych problemów badawczych, ale także ich rozwoju w kierunku tych, które pozostawały aktualne i istotne. Nie są to typowe uwarunkowania rozwoju naukowo-badawczego pracowników na uczelniach wyższych, jednak należy jednocześnie zauważyć, że Kandydatka nie prowadziła najczęstszej formy badań naukowych, a mianowicie badań bezpośrednich, które odnosiłyby się do cyklu artykułów stanowiących główne osiągnięcie. Stąd też istotną formą weryfikacji problemów badawczych, szczególnie dotyczących funkcjonowania procesu podejmowania decyzji, zarówno po stronie państwa członkowskiego UE, jak i instytucji unijnych, a głównie Komisji Europejskiej, pozostawała bezpośrednia praca analityczna w kolejnych miejscach zatrudnienia i odbywanych staży. Doświadczenie takie, umiejętnie wykorzystane jest z pewnością nieodzownym elementem procesu badawczego, które stwarza możliwości praktycznej weryfikacji przydatności ekonomicznych modeli teoretycznych.

Zainteresowania naukowe odnoszące się do nurtu instytucjonalno-politycznego w zakresie sposobów podejmowania decyzji politycznych oraz udziału poszczególnych grup społecznych w kształtowaniu polityki gospodarczej i wielkości transferów finansowych przepływających pomiędzy różnymi podmiotami są szczególnie ważnymi w rozwoju naukowym Habilitantki.

Dalszy rozwój naukowo-badawczy w obszarze Wspólnej Polityki Rolnej Kandydatki był związany z zapoczątkowaniem współpracy, a następnie podjęciem pracy w Instytucie Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej. Prace badawcze realizowane były początkowo jako zadanie pt. „Wariantowa analiza wpływu instrumentów WPR na zmiany w rolnictwie i na obszarach wiejskich” w ramach tematu badawczego „Analiza efektów wybranych instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej i polityki rozwoju obszarów wiejskich”

(Program Wieloletni na lata 2010–2014). Prace te ukierunkowane były na (I) ocenę nowych instrumentów WPR proponowanych przez Komisję Europejską po 2013 roku pod kątem ich przydatności dla osiągnięcia celów długookresowych rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, (II) oszacowanie wpływu różnych wariantów dystrybucji środków przewidzianych dla Polski w ramach WPR na lata 2014–2020 na dochody gospodarstw rolnych w Polsce, (III) ocenę proponowanych zmian instrumentów WPR w latach 2004–2020 i wynikających z tego implikacji dla sektora rolno-spożywczego w Polsce.

Kandydatka przeprowadziła badania dotyczące relacji między funkcjonującymi we współczesnych politykach rolnych paradygmatami a poziomem i strukturą wsparcia rolnictwa w UE na tle innych krajów i regionów świata, współuczestniczyła w realizacji zadania nt. „Strategie i kierunki rozwoju rolnictwa europejskiego”, wykonywanego w ramach tematu badawczego „Analiza uwarunkowań i wyzwań rozwoju sektora rolno-spożywczego w Polsce na tle tendencji światowych” (Program Wieloletni na lata 2010–2014). Badania te miały na celu ocenę zmian zachodzących w strategiach oraz politykach sektora rolnego na świecie i w Unii Europejskiej, a następnie nakreślenie kierunków ich rozwoju w przyszłości i wynikających z tego implikacji dla sektora rolno-spożywczego w Polsce.

Drugim kluczowym obszarem zainteresowań badawczych Kandydatki były kwestie związane z procesem integracji europejskiej realizowane w ramach dwóch tematów statutowych IERiGŻ PIB: (I) „Wpływ paradygmatu zachowania bezpieczeństwa żywnościowego na produkcję żywności i przemysł spożywczy w Polsce i UE” oraz (II) „Instytucjonalne uwarunkowania rozwoju sektora rolno-spożywczego w UE – analiza unijnego procesu decyzyjnego”.

Efekty realizowanych badań i podejmowanych analiz obejmowały typowe formy pracy naukowo-badawczej, były to m.in.: publikacje naukowe oraz wystąpienia na konferencjach krajowych i międzynarodowych.

6. Ocena osiągnięcia, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 Ustawy – cykl publikacji pt. „Wspólna Polityka Rolna – mechanizmy kształtowania i finansowania w procesie integracji europejskiej”.

Przyjmując Wspólną Politykę Rolną jako wskazaną problematykę badawczą, można zgodzić się z Habilitantką, że stanowi ona charakterystyczny przedmiot zainteresowania, gdyż jest przykładem polityki unijnej, która z najbardziej scentralizowanej w związku sukcesywnymi procesami negocjacyjnymi - stała się jedną z bardziej zdecentralizowanych i zróżnicowanych w zależności od specyfiki rolnictwa w poszczególnych państwach członkowskich.

Wybrane w ramach cyklu publikacje stanowią zbiór zagadnień, które sukcesywnie ewoluowały. Ujęto je w trzech obszarach: (I) narodowe preferencje ekonomiczno-społeczne, (II) wybór koncepcji rozwoju rolnictwa w procesie decyzyjnym UE – koncepcja rozwoju rolnictwa w dyskursie politycznym – negocjacje międzyrządowe w sprawie rolnictwa oraz (III) finansowanie WPR i dystrybucja wsparcia gospodarstw rolnych.

Celem badań przedstawionych w cyklu artykułów była identyfikacja i ocena mechanizmów kształtowania i finansowania Wspólnej Polityki Rolnej w procesie integracji europejskiej. Sformułowano 4 hipotezy badawcze:

Hipoteza 1: Preferencje narodowe poszczególnych państw członkowskich wpływają na kształt proponowanych na forum UE koncepcji rozwoju sektora rolnego oraz reformy Wspólnej Polityki Rolnej.

Hipoteza 2: Aktorzy procesu decyzyjnego wykorzystują proponowane koncepcje rozwoju sektora rolnego w dyskursie politycznym dla osiągnięcia pożądanego przez nich kształtu WPR.

Hipoteza 3: Negocjacje międzyrządowe państw członkowskich, uwarunkowane preferencjami narodowymi, wpływają na udział Wspólnej Polityki Rolnej w budżecie unijnym.

Hipoteza 4: Preferencje narodowe poszczególnych państw członkowskich mogą wpływać, jako jeden z czynników kształtujących dochody rolnicze, na dystrybucję wsparcia i powstawanie dysproporcji w dochodach rolniczych między gospodarstwami rolnymi w UE.

W toku prowadzonych badań opierających się na krytycznej analizie literatury przedmiotu oraz krytycznej analizie i ocenie obowiązujących dokumentów strategicznych i regulacji związanych ze Wspólną Polityką Rolną, wykorzystując opis i ocenę dotychczasowych rozwiązań oraz zarys propozycji zmian dotychczasowych rozwiązań Habilitantka zweryfikowała w kolejnych publikacjach (1, 2 i 7) Hipotezę 1. Wykazała, że preferencje ekonomiczno-społeczne państw członkowskich silnie wpływają na kształt proponowanych na forum unijnym koncepcji rozwoju sektora rolnego oraz reform WPR. Stanowią one kluczową zmienną wyjaśniającą dynamikę relacji międzypaństwowych, w tym także zakres i charakter współpracy w ramach UE. Wskazano również, że pogłębianie tej współpracy nie jest wynikiem aktywności instytucji ponadnarodowych, lecz efektem preferencji państw członkowskich, które w procesach integracyjnych dostrzegają gwarancję realizacji własnych interesów narodowych.

Do weryfikacji Hipotezy 2 wykorzystano krytyczną analizę dyskursu (*critical discourse analysis* – CDA). W publikacji *Food security in political discourse of the Common Agricultural Policy* (publikacja samodzielna w czasopiśmie *Acta Scientiarum Polonorum. Oeconomia* – 2017) wykazano, że różne grupy interesu dążą do wprowadzenia określonego dyskursu jako środka do realizacji swoich celów politycznych. Z pewnością wykorzystana metoda wykracza poza najczęściej wykorzystywane w procesie badawczym, charakterystycznym dla dyscypliny ekonomia i finanse, jednak niektóre zjawiska i procesy wymagają nie tylko interdyscyplinarnego podejścia metodycznego, ale także często wychodzenia poza ogólnie przyjęte schematy.

Weryfikacji Hipotezy 3 dokonano zasadniczo w trzech kolejnych (2, 3 i 4) publikacjach ujętych w cyklu artykułów. Habilitantka w toku podejmowanych analiz potwierdziła, że prowadzone w UE negocjacje budżetowe zdominowane są przez wąsko zdefiniowane interesy sektorowe oraz narodowe. Oparcie budżetu unijnego głównie na wpłatach państw członkowskich w relacji do ich dochodu narodowego brutto powoduje, że każdy kraj – zgodnie z zasadą słusznego zwrotu (*juste retour*) – dąży do maksymalnego odzyskania środków wpłaconych do wspólnego budżetu. Koncentracja państw członkowskich na zachowaniu akceptowalnej dla siebie pozycji netto przyczynia się do utrzymywania *status quo* w zakresie

części wydatkowej budżetu UE, w której dominującą rolę, tj. ponad 70% wydatków odgrywają dwie polityki redystrybucyjne, tj. Wspólna Polityka Rolna oraz Polityka Spójności. W procesie badawczym Kandydatka bazowała na teorii gier oraz jej rozwinięciu w postaci teorii przejść do przewidywania kształtu przyszłych wydatków na podstawie preferencji wiodących aktorów negocjacji budżetowych wskazuje na jej przydatność w analizie decyzji politycznych i związanych z nimi procesów negocjacyjnych.

Ostatnią hipotezę zweryfikowano w oparciu o wykorzystane dane z systemu FADN gospodarstw rolnych w Polsce. Postawione w publikacjach 6 i 7 hipotezy badawcze zweryfikowano za pomocą testów statystycznych odnoszących się do porównań średnich i rozkładów dwóch prób oraz współczynnika Giniego. Wskazano, że preferencje narodowe poszczególnych państw członkowskich, urzeczywistniane poprzez wpływ na wybór określonego instrumentarium WPR mogą, jako jeden z czynników kształtujących dochody rolnicze, oddziaływać na polaryzację dochodów między gospodarstwami rolnymi w UE. Stąd też wielokrotne próby faktycznego ograniczenia płatności bezpośrednich na gospodarstwo w celu bardziej sprawiedliwego ich podziału są jak dotąd nieskuteczne. Habilitantka podkreśliła również, że środowiskowa transformacja WPR nie zmieniła dotychczasowych dysproporcji w dochodach między gospodarstwami rolnymi.

Istotnym uzupełnieniem dorobku naukowego Habilitantki wykraczającego poza cykl artykułów są publikacje, których problematyka koncentrowała się zasadniczo wokół następujących zagadnień: (I) Zróżnicowanie sektora rolnego w UE, (II) Ewolucja instrumentarium Wspólnej Polityki Rolnej, (III) Produkcja mleka i branża mleczarska. Uwzględniając podejmowaną problematykę badań, prowadzone analizy, realizowane badania empiryczne oraz umiejętność wykorzystania wniosków z prowadzonych studiów można uznać, że publikacje te są ważnym komponentem nie tylko samego dorobku Habilitantki, ale także są spójne merytorycznie z głównymi Jej zainteresowaniami naukowo-badawczymi.

Oceniając wkład treści i rozważań zaprezentowanych w publikacjach w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse można zauważyć, że wymiarze teoretycznym wartościowym jest wskazanie możliwości wykorzystania teorii liberalnej międzyrządowości (LM) w podejmowanej problematyce Wspólnej Polityki Rolnej, w tym jej kluczowych elementów jakimi są: preferencje narodowe, negocjacje międzyrządowe oraz instytucje. Istotnym jest także poszerzenie rozważań o szereg czynników endogennych, wskazanie ich znaczenia w dyskursie dotyczącym rozwoju rolnictwa unijnego i mechanizmów jego wsparcia oraz oddziaływania o charakterze stymulującym i destymulującym na procesy integracyjne. Elementy te, jak również wskazanie na istotne znaczenie negocjacji międzyrządowych oraz państw członkowskich w procesie decyzyjnym, uwzględniając jednocześnie znaczenie kształtu zasad i instrumentów WPR nie tylko dla rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce, dają podstawę do potwierdzenia znacznego wkładu w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse.

W szeregu publikacjach Habilitantka wykorzystuje niestandardowe, lecz adekwatne do specyfiki problemu badawczego oraz przyjętych celów, metody. W części publikacji wykorzystuje natomiast klasyczne metody i narzędzia. Lektura przedstawionych do oceny publikacji składających się nie tylko na cykl artykułów, ale także innych znajdujących się w dorobku naukowym Habilitantki pozwala na potwierdzenie nie tylko Jej świadomości odnoszącej się do możliwości aplikowania tych niestandardowych metod, ale także dość precyzyjnie opisuje sposób ich wykorzystania.

Jak już niejednokrotnie wskazano dorobek naukowo-badawczy wskazany jako cykl artykułów jest relatywnie w dużym stopniu oparty na niestandardowym sposobie realizacji procesu badawczego, jednak nie oznacza to, że jego budowanie charakteryzuje się większą łatwością, gdyż ograniczone są bezpośrednie badania empiryczne. Wykorzystanie bowiem szerokiego zakresu metod badawczych pozwoliło Kandydatce na wskazanie i ocenę mechanizmów warunkujących zmiany zachodzące w ramach WPR w kontekście nie tylko jej kształtowania, ale także finansowania. Ważne jest także poznanie prawidłowości i relacji pomiędzy preferencjami państw członkowskich a wynikami negocjacji budżetowych w zakresie polityk redystrybucyjnych, w tym również negocjacji budżetowych w UE z punktu widzenia zasady słusznego zwrotu (*juste retour*), czy też konsekwencji dla dochodów rolniczych. Wnioski z prowadzonych analiz mają również charakter użyteczny, co wynika nie tylko ze specyfiki podejmowanego problemu badawczego i istotnego kontekstu praktycznego samego w sobie, ale także umiejętności formułowania propozycji praktycznych rozwiązań i z pewnością szerokiej wiedzy praktycznej Habilitantki.

7. Inne formy aktywności naukowej

Habilitantka wykazuje się również inną aktywnością naukową – poza aktywnością publikacyjną. W latach 2000–2022 przedstawiła referaty na 44 konferencjach, sympozjach i seminariach naukowych. W odróżnieniu od publikacji, w przypadku tej aktywności – większość to referaty autorskie (30). Istotnym jest również, że w większości (26) były to konferencje międzynarodowe, z czego połowa były to konferencje zagraniczne. Udział w takich konferencjach skutkował wygłoszeniem 16 referatów w języku angielskim. Z pewnością takie formy upowszechniania wyników pracy naukowo-badawczej sprzyjają większej rozpoznawalności dorobku nie tylko na arenie krajowej, ale także międzynarodowej. Szkoda tylko, że w ślad za wygłoszonymi referatami Kandydatka nie zwięździła tej aktywności publikacją naukową w czasopiśmie lub wydawnictwie zagranicznym. Habilitantka podczas konferencji pełniła również inne funkcje, które w tym przypadku polegały często na przewodniczeniu sesji plenarnej lub referatowej.

Ważnym elementem budowania dorobku naukowo-badawczego jest udział w projektach, które ze względu na określoną formułę i procedurę stwarzają nie tylko możliwości pozyskania środków na realizację badań, ale także dają możliwość z pewnością weryfikowania projektowanych badań, budowania zespołów badawczych i pozyskiwania doświadczenia w pracy badawczej, w tym w skali międzynarodowej. Habilitantka brała udział w szeregu projektów badawczych (krajowych i zagranicznych). Z 13 projektów badawczych, 3 były to projekty pozyskane na zasadach konkursowych i finansowane ze źródeł zewnętrznych (2 z NCBiR oraz 1 międzynarodowy – finansowany przez Komisję Europejską), realizacja pozostałych projektów wynikała ze specyfiki pracy w instytucie badawczym, bowiem były to projekty realizowane w ramach Programów Wieloletnich oraz badań statutowych IERiGŻ PIB. Niemniej jednak należy podkreślić, że jest to obszar aktywności Habilitantki, który pod względem liczby realizowanych prac badawczych, ich zakresu, roli jaką pełniła w zespołach badawczych, a także efektów prowadzonych prac – nie budzi zastrzeżeń.

Analiza przedstawionych w dokumentacji informacji odnoszących się do zakresu i skali współpracy naukowej na arenie krajowej i międzynarodowej pozwala na sformułowanie wysokiej, pozytywnej oceny. Podstawą takiej opinii jest sukcesywne podejmowanie przez Kandydatkę szeregu działań w skali kraju m.in.: przygotowanie i realizacja projektów badawczych, publikacje naukowe, wystąpienia na konferencjach, praca ekspercka, recenzent, opieka naukowa i promotorstwo pracy doktorskiej oraz w wymiarze międzynarodowym m.in.: wyjazd studyjny, wygłoszenie referatów, wspólne publikacje, praca ekspercka i recenzyjna oraz udział w projektach badawczych na różnych etapach i różnej roli. Aktywność naukowa Kandydatki w tym obszarze przyczyniała się nie tylko do wzbogacania jej doświadczeń jako badaczki, ale także rozwijała i weryfikowała zakres merytoryczny podejmowanych problemów badawczych.

Doświadczenia wynikające z aktywności naukowo-badawczej Kandydatka wykorzystywała współpracując z jednostkami szeroko rozumianego otoczenia społeczno-gospodarczego. Współpraca ta przyjmowała zróżnicowane formy, była to bowiem realizacja projektów badawczych z przedsiębiorcami i organizacjami branżowymi, przygotowywanie ekspertyz i opracowań na rzecz instytucji publicznych oraz udział w zespołach eksperckich.

8. Działalność dydaktyczna, organizacyjna oraz popularyzująca naukę

Uwzględniając specyfikę profilu aktywności jednostek będących miejscem pracy Kandydatki jej aktywność dydaktyczna przyjmowała charakterystyczne dla tych jednostek formy. Był to więc m.in. udział w pracach komisji rozpatrujących wnioski o przyznanie stopni naukowych, członek Komisji ds. dopuszczenia do publicznej obrony pracy doktorskiej, przewodniczenie Komisji nostryfikacyjnej dyplomu pracownika naukowego, członek Komisji nostryfikacyjnej w IERiGŻ PIB dyplomów pracowników naukowych, a także funkcja drugiego promotora i recenzenta rozpraw doktorskich.

Kilkuletnia praca Kandydatki w Wyższej Szkole Europejskiej im. ks. J. Tischnera w Krakowie polegała również na prowadzeniu wykładów, konserwatoriów dla magistrantów i promowaniu prac magisterskich. Tematyka prowadzonych zajęć oraz prac dyplomowych koncentrowały się wokół kwestii odnoszących się do: Wspólnej Polityki Rolnej UE, globalizacji, rozwoju zrównoważonego, funduszy strukturalnych i Polityki Spójności, a zatem spójnych z zainteresowaniami naukowo-badawczymi Kandydatki.

Swoją wiedzę i doświadczeniem dzieliła się również w ramach wykładów w różnych ośrodkach naukowo-dydaktycznych poza miejscem zatrudnienia.

Doświadczenia organizacyjne Kandydatki odnoszą się z jednej strony do aktywności wynikającej z koordynacji projektów badawczych, realizowanych w IERiGŻ PIB w ramach działalności statutowej instytutu oraz na zlecenie MRiRW, ale także wynikają z pełnienia funkcji sekretarza redakcji czasopisma naukowego Zagadnienia Ekonomiki Rolnej (od lipca 2022 r. zastępcy redaktora w ww. czasopiśmie), członka Rady Naukowej IERiGŻ PIB. Swoją wiedzę i umiejętności w zakresie prowadzonych prac badawczych i umiejętności publikacyjnych doskonaliła podczas licznych, spójnych merytorycznie szkoleń.

Kandydatka podejmowała także różne aktywności odnoszące się do popularyzacji nauki. Do najważniejszych zaliczyć można publikacje w czasopismach popularno-naukowych,

wyłaszanie referatów, udzielanie wywiadów i konsultacji dziennikarskich, spotkania z przedstawicielami państw członkowskich UE i innych krajów, czy też udział w panelach dyskusyjnych popularyzujących naukę.

9. Wniosek końcowy

Podsumowując ocenę dorobku naukowo-badawczego dr hab. Renaty Grochowskiej, w tym wskazane przez Kandydatkę osiągnięcie naukowe – cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych zatytułowany „*Wspólna Polityka Rolna – mechanizmy kształtowania i finansowania w procesie integracji europejskiej*”, stwierdzam, iż spełniono zasadnicze kryterium uzyskania stopnia naukowego doktora habilitowanego. Dorobek naukowy stanowi znaczny wkład Habilitantki w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse. Pozytywnie można również ocenić dorobek Habilitantki w zakresie aktywności realizowanej poza macierzystą jednostką zatrudnienia, w szczególności zagranicznej.

Uwzględniając zatem przedstawione powyżej oceny stwierdzam, że dr hab. Renata Grochowska spełnia ustawowe wymogi stawiane kandydatom do stopnia doktora habilitowanego i wnoszę o dalsze etapy postępowania habilitacyjnego.

